

Sisekaitseakadeemia

Politseikolledž

Reino Püvi

KRIMINAALTULU ARESTIMISE JA
KONFISKEERIMISE PRAKTIKA AJAVAHEMIKUL
2005 – 2007

Lõputöö

Juhendaja:

Riina Kroonberg, MA

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Politseikolledž	Mai 2009
Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise praktika ajavahemikul 2005 – 2007	
Reino Püvi	Allkiri:
<p>Käesolev lõputöö „Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise praktika ajavahemikul 2005 - 2007” on kirjutatud eesti keeles 32-l lehel. Töö sisaldab ühte tabelit.</p> <p>Töö eesmärk on anda ülevaade kriminaaltulu konfiskeerimine regulatsioonist ajavahemikul 2005-2007 ning selgitada välja, kas Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon vastab rahvusvaheliste lepingutega sätestatud nõuetele.</p> <p>Teema on aktuaalne, kuna kriminaaltulu konfiskeerimine on tõhus vahend võitluses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega. Kriminaaltulu konfiskeerimise olulisim mõju avaldub selle üldpreventiivses toimes, kuna kasu mis niikuinii ära võetakse, muudab kuriteo toimepanemise mõtetuks. Samuti välistatakse kuritegelikul teel saadud vahendite kasutamine uute kuritegude toimepanemiseks ning hoitakse ära ebavõrdne olukord, kus isik naudib ebaausal teel saadud hüvesid.</p> <p>Eesmärgist lähtuvalt on autor püstitanud hüpoteesi: Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei vasta rahvusvahelistes õigusaktides sätestatud nõuetele.</p> <p>Uurimismeetodina on autor kasutanud dokumentide vaatlust.</p> <p>Töö on mõeldud eelkõige ülevaate andmiseks kriminaaltulu konfiskeerimise teoreetilisest ja praktilisest probleemistikust. Lõputöö rakendamisevõimaluseks on abivahendina kasutamine kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioonist ülevaate saamiseks nendele ametnikele, kes igapäevaselt kriminaaltulu konfiskeerimisega kokku ei puutu.</p>	
Võtmesõnad: kriminaaltulu, konfiskeerimine, ümberpööratud tõendamiskoormus	
Keywords : criminal proceeds, confiscation,	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia eriraamatukogu, Politseiameti raamatukogu	
Vastab lõputöö nõuetele	

Juhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	6
1. MATERIAAL- JA MENETLUSÕIGUSLIK RESSURSS	9
1.1 Kriminaaltulu	9
1.2 Kriminaaltulu konfiskeerimine	9
1.2.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise eesmärk.....	10
1.2.2 Kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine	11
1.3 Rahvusvahelise õiguse regulatsioonid krimtulu arestimisel ja konfiskeerimisel.....	12
1.4 Siseriikliku õiguse regulatsioonid kriminaaltulu arestimisel ja konfiskeerimisel.....	14
1.4.1 Vana kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon.....	14
1.4.2 Uus kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon.....	14
1.5 Edasised toimingud konfiskeeritud kriminaaltuluga.....	16
2. KURITEO SEOS KRIMINAALTULUGA.....	17
2.1 Kriminaaltulu peitmine	17
2.1.1 Rahapesu.....	18
2.2 Kriminaaltulu jälitamine	19
3. UURIMUS	21
3.1 Vana kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni vastavus rahvusvahelistele standarditele	21
3.1.1 Euroopa Nõukogu konventsioon	21
3.1.2 ÜRO konventsioon	23
3.2 Uue siseriikliku kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni vastavus rahvusvahelistele standarditele.....	24
3.2.1 Euroopa Nõukogu raamotsus	24

3.3 Uurimuse tulemusena tehtavad järeldused hüpoteesi kohta.....	26
KOKKUVÕTE	27
SUMMARY.....	29
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	30

SISSEJUHATUS

Kuritegevuse ehk ühiskonnas kehtivate väärtushinnangute rikkumise vastu on võideldud inimkonna algusaegadest saadik. Iga sotsiaalse grupi jätkusuutlikkuse eelduseks on pärssida selle arengut kahjustavate tegurite, aga seda kuritegevus vaieldamatult on, mõju. Kuna õigushüve rikkumine on ühiskonna seisukohalt soovimatu ja seda tuleks vältida, on karistus kuriteo õiguslik ja õiglane tagajärg. Õigushüvede kaitsmisega tekkis kuriteo materiaalne määratlus, millega väljendatakse hukkamõistu teo suhtes. Ükski positiivne õiguskord ei tunne sellist formaalset karistust, olgu ta kuitahes raske, mis oleks suutnud saavutada kuritegevuse täieliku lakkamise. Põhjuseks on kuriteo toimepanemise motiivid, mis võivad teo toimepanija silmis kaaluda üles teole järgneva tagajärje. Kuritegude toimepanemiseks võib olenevalt rikutavast õigushüvest olla erinevaid motiive. Selleks võib olla kättemaks, seksuaalne rahuldus, ka abstraktne ehk määratlemata hulga inimeste elu ja tervise ohtu seadmine, kuid kuritegevuse statistikat vaadates on näha, et enamus kuritegudest pannakse toime varalise kasu saamise eesmärgil.

Suure varalise kasu saamine võib seadusekuulekalt käitudes olla oluliselt keerulisem, kui kuritegusid toime pannes. Suurimat varalist kasu teenivad need kurjategijad, kes moodustavad omavahel kuritegeliku ühenduse ja pannes kuritegusid toime süsteemselt. Selline kuritegevuse vorm – organiseeritud kuritegevus – on ühiskonna suhtes kõige ohtlikum, kuna selle kahjulikkus ei avaldu pelgalt kuritegeliku organisatsiooni liikmete poolt toime pandud tegudes, vaid nende tagajärjel tekkivate ühiskonda mõjutavate protsesside näol. Kõige ehedam näide on siin rahvusvaheline narkokaubandus.

Autor on veendunud, et kõige tõhusam vahend võitluses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega on nende ebaseaduslikust tegevusest saadud tulubaasi kärpimine. Kriminaaltulu konfiskeerimise olulisim mõju avaldub selle üldpreveniivses toimes, kuna kasu mis niikuinii ära võetakse, muudab kuriteo toimepanemise mõtetuks. Samuti välistatakse kuritegelikul teel saadud vahendite kasutamine uute kuritegude toimepanemiseks ning hoitakse ära ebavõrdne olukord, kus isik naudib ebaausal teel saadud hüvesid.

Käesolevas töös uuribki autor kriminaaltulu konfiskeerimise temaatikat. Töö eesmärk on anda ülevaade kriminaaltulu konfiskeerimine regulatsioonist ajavahemikul 2005-2007 ning selgitada välja, kas Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon vastab rahvusvaheliste lepingutega sätestatud nõuetele. Nimetatud ajavahemik on pöördeline, kuna 2007. aastal muutus oluliselt kõnealuse valdkonna materiaal- ja menetlusõiguslik regulatsioon. Töö ülesehitus vastab eesmärgile jaotudes kolmeks. Esimeses osas käsitletakse kriminaaltulu konfiskeerimise eesmärki ja põhjendatust. Samuti antakse põgus ülevaade kriminaaltulu äravõtmist reguleerivatest õigusaktidest. Teises osas saadakse ülevaade kriminaaltulu varjamise ja muundamise põhjustest. Vaadeldakse ka erinevaid rahapesu mudeleid ja trende. Töö kolmandas osas ilmneb uurimuse peamine praktiline väärtus, kui esile tulevad siseriikliku kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni erinevused ja kooskõlad rahvusvaheliste kriminaaltulu konfiskeerimist sätestavate normidega.

Lõputöö autor on püstitanud hüpoteesi: Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei vasta rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud nõuetele. Hüpoteesi tõestamiseks või ümberlukkamiseks viib autor läbi uurimuse. Uurimismeetodina kasutab autor dokumentide vaatlust. Valimi moodustavad rahvusvahelised õigusaktid, mis kohustavad osalisriike kehtestama siseriiklikul tasandil tõhusad meetmed kriminaaltulu jälitamiseks, avastamiseks ja konfiskeerimiseks. Samuti uuritakse siseriiklikke õigusakte, mis reguleerivad kriminaaltulu konfiskeerimist.

Kriminaaltulu konfiskeerimise temaatika külgneb otseselt ning osaliselt ka kattub rahapesuga. Põhjus on ilmne kuna „pestakse” kriminaaltulu konfiskeerimise vältimiseks. Mõlemad instituudid teenivad sama eesmärki – vältida kuriteoga saadud materiaalsete hüvede nautimist. Rahapesu koosseis sätestati Eesti karistusõiguses esmakordselt 01.07.99. aastal mil jõustus Rahapesu tõkestamise seadus.¹ Konfiskeerimine kui omandi omaniku nõusolekuta võõrandamine on meie karistusõiguses oluliselt kauem eksisteerinud ulatudes ENSV Kriminaalkoodeksi kehtivuse aega, mil üldkonfiskeerimist mõisteti põhi- või lisakaristusena. Sellele vaatamata on rahapesu suhteliselt uue nähtusena kaasaegses erialakirjanduses autori arvates rohkem kõlapinda leidnud kui kriminaaltulu konfiskeerimine, mistõttu käesolevas töös leiab rahapesu vaid põgusalt käsitlemist.

¹ Rahapesu tõkestamise seadus 01.07.1999. – RT I 1998, 110, 1811 RT I 2002, 63, 387.

Käesolevas töös analüüsitakse kriminaaltulu konfiskeerimise valguses mitut rahvusvahelist konventsiooni. Suurema osa käsitlevates konventsioonides sätestatu on menetlusõiguslikud normid rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö tagamiseks. Tulenevalt töö eesmärgist on teemakäsitus suunitlusega materiaalõiguslike normide võrdlemisele. Kuna rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö näol on tegemist väga mahuka valdkonnaga ja et vältida teema liigset laialivalgumist on see valdkond käesolevast tööst välja jäetud.

1. MATERIAAL- JA MENETLUSÕIGUSLIK RESSURSS

1.1 Kriminaaltulu

Kriminaaltulu mõiste on sisustatud Euroopa Nõukogu Rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni artiklis 1, mille all tuleb mõelda kuritegelikul teel saadud majandushüve, milleks võib olla nii materiaalne kui ka mittemateriaalne vara ning dokumente, mis tõendavad õigust varale, või varalist huvi.² Tulu mõiste alla mahub seega igasugune vara, mida mingi teo tagajärjel on võimalik saada. Tuluna on käsitatav ka kriminaaltulust omakorda saadav tulu. Kriminaaltulu kasutades soetatud eseme väärtuse kasv on samuti kriminaaltulu, kuna eesmärk kriminaaltulu tuvastamisel ja kuriteo toimepannud isikult äravõtmisel on välistada olukord, kus isik on kuriteo toimepanemise tõttu paremas majanduslikus seisundis kui enne kuriteo toimepanemist.³

1.2 Kriminaaltulu konfiskeerimine

Kriminaaltulu konfiskeerimise alused on sätestatud Karistusseadustiku (KarS) 7. peatükis „Muud mõjutusvahendid”, eraldatuna karistustest.⁴ Sellega on seadusandja andnud mõista, et konfiskeerimine pole mitte karistus, vaid mõjutusvahend, mille eesmärk on õigusvastaselt saadud vara tagasitaitmine. Autori arvates on kriminaaltulu konfiskeerimise näol tegu üld- ning eripreventiivse hoiatusega, kuna Eestis kehtiva kriminaaltulu regulatsiooni kohaselt konfiskeeritakse ainult kuriteo toimepanemisest saadud tulu, mille hulka ei arvata teo toimepanemiseks tehtud kulusid.

Üldjoontes on kasutusel kolm erinevat kriminaaltulu konfiskeerimise süsteemi:

- 1) karistusõiguslik konfiskeerimine – konfiskeerimist vaadeldakse osana karistuse mõistmisest, st konfiskeerimine otsustatakse kas kriminaalmenetluses või pärast selle

² Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus 08.03.2000. – RT II 2000, 7, 41.

³ Rahapesu tõkestamise käsiraamat. http://www.politsei.ee/files/rab/Rahapesu_Kasiraamat.pdf, 28.12.2008.

⁴ Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

- lõppu ning konfiskeerimine eeldab isiku süüdimõistmist või vähemalt kuriteotunnustega õigusvastase teo tuvastamist;
- 2) tsiviilõiguslik konfiskeerimine – kuriteo tõendamine või isiku kuriteos süüdimõistmine ei ole vajalik. Nn *in rem* konfiskeerimismenetluses on protsess suunatud vara vastu, mis on olnud kuriteo objektiks või mis on kahtlase päritoluga, vara sidumine kuriteo toimepanijaga ei ole vajalik. Kahtlase päritoluga vara omanik või valdaja peavad ise tõendama, et on omandanud vara legaalselt.
 - 3) administratiivkonfiskeerimine ehk halduskonfiskeerimine – jääb kahe eelpoolnimetatud konfiskeerimisliigi piierialale. Konfiskeeritakse õiguskaitseasutuste poolt leitud ja ära võetud vara, mille suhtes keegi pretensioone ei esita.

1.2.1 Kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise eesmärk

Piiriülese organiseeritud kuritegevuse põhiline motiiv on rahaline kasu. Kriminaaltulu konfiskeerimine on kaasaegsel võitlemisel organiseeritud kuritegevusega asendamatu ja rahvusvaheliselt tunnustatud vahend. Võitlust organiseeritud kuritegevusega kurjategijate tulubaasi kärpimise teel tuleb pidada esmatähtsaks, sest kuritegude toimepanemine ei tohi ennast ära tasuda. Samuti on oluline takistada kriminaaltulu kasutamist uute kuritegude ettevalmistamiseks ja toimepanemiseks, samuti vältida kriminaaltulu imbumist legaalsesse majandustegevusse. Seetõttu ei piisa organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses ainuüksi kuritegude avastamisest ja kurjategijate karistamisest.⁵

Kriminaaltulu arestimise eesmärk on konfiskeerimise tagamine, mis seisneb objektiks oleva vara üleskirjutamises vara arestimise protokollis ja vara võõrandamise tõkestamises. Vara arestitakse seaduses sätestatud juhtudel prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel.⁶

⁵ Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu kohta.

<http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=972&t=E>, 28.12.2008.

⁶ Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166 RT I 2008, 52, 288.

1.2.2 Kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine

Laiendatud konfiskeerimise sisuks on nn kriminaalse eluviisi konfiskeerimine, mis seisneb ühes nn kataloogikuriteos süüdimõistetud kogu või teatud juhtudel osa temale kuuluva vara konfiskeerimises, kui isiku legaalse sissetuleku ning elatustaseme erinevuse tõttu on põhjust arvata, et isik on saanud vara kuriteo toimepanemise tulemusena. Konfiskeerimist ei kohaldata varale, mille suhtes isik tõendab, et see on omandatud õiguspäraselt saadud vahendite arvel. Siit tuleneb konfiskeerimismenetluse põhimõtteline erinevus kriminaalmenetlusest ümberpööratud tõendamiskohustuse näol. Kui kriminaalmenetluses peab süüdistaja lähtudes süütuse presumptsioonist tõendama süüdistatava süü, siis konfiskeerimismenetluses on menetlusaluse isiku süü juba eelnevalt kohtu poolt tuvastatud. Seetõttu ei pea kurjategija valduses olevat vara siduma konkreetse minevikus toime pandud kuriteoga, piisab kui kohtul on kujunenud veendumus, et isik elatubki süsteemselt kuritegude toimepanemisest saadud tuludest, mille eelduseks on süüdistaja poolt kogutud tõendid, kus on kirjeldatud kõiki vara päritolu võimalusi. Süüdistataval on õigus esitada tõendeid tema valduses oleva vara legaalse päritolu kohta, kuid ta ei pea seda tegema, et mitte anda ennast süüstavaid tõendeid. Samas on Riikohtu kriminaalkolleegium oma 14.12.1999. aasta otsuses 3-1-1-112-99 Voldemar Tehu ja Lembit Soku süüasjas Kriminaalkodeksi § 161 järgi märkinud, et kui isik otsustab end aktiivselt kaitsta, peab ta kas ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kinnitamiseks või looma süüdistusfunktsiooni kandjale vähemalt reaalse võimaluse nende väidete kontrollimiseks. Kui end aktiivselt kaitsev kohtualune jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaalselt võimalust nende väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlustest, mida tuleks tõlgendada kohtualuse kasuks.⁷

Ümberpööratud tõendamiskoormuse kohta on olemas ka kohtupraktika selle seoste osas inimõigustega. Esimest korda andis Euroopa Inimõiguste Kohus hinnangu konfiskeerimisprotseduurile lahendis Phillips vs UK. Kohus leidis, et isiku õigus sellele, et tema süütust eeldatakse ja prokuröri kohustus süüd tõendada kuuluvad kindlasti Euroopa Inimõiguste Kohtu art 6 kaitsealasse. Samas leidis kohus, et see õigus ei ole absoluutne. Kriminaalmenetluse käigus tuvastati tal sissetulekud, mida ta ei olnud deklareerinud ning selgitati välja, et tema nimele on registreeritud maja ja viis autot. Kuna UK kohus käsitles seda tuluna narkokaubandusest, siis nimetatud vara konfiskeeriti. Otsuses märgib kohus, et kui süüdistatava seletused tema

⁷ RKKKo 3-1-1-112-99 – RT III, 2000,2, 20.

finantstegevuse kohta on õiged, siis ei ole tema jaoks raske ümber lükata seadusega kindlaks määratud eeldusi.⁸

Erandina võib kohus konfiskeerida ka kolmandale isikule kuuluva vara, kui see on omandatud täielikult või olulises osas kuriteo toimepannud isiku arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt. Sellega on kadunud võimalus võõrandada kuriteo tulemusena saadud vara kolmandale isikule konfiskeerimise vältimiseks.

Kuriteod, millele laiendatud konfiskeerimine kohaldub on loetletud KarS-i eriosas ning need on valdavalt organiseeritud kuritegevusega seostatavad ja majandusliku kasu saamisele suunatud kuriteod:⁹

1.3 Rahvusvahelise õiguse regulatsioonid kriminaaltulu arestimisel ja konfiskeerimisel

Pidades silmas rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse iseloomu on välja töötatud rahvusvahelised dokumendid, mis hõlmavad kriminaalmenetluse võtmeküsimusi ja rahvusvahelisi standardeid. Konfiskeerimist reguleerivad standardid, mis on kinnitatud rahvusvaheliste õigusaktidega, teenivad siseriikliku seadusandluse väljatöötamisel mudeli eesmärki.¹⁰

1990. aasta septembris võttis Euroopa Nõukogu¹¹ (EN) Ministrite Komitee vastu Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni (RahaPKonv) nr 141. Konventsiooni üheks eesmärgiks oli luua kurjategijatelt nende tegevuseks vajalike vahendite ja selle tulemusena saadud tulu

⁸ Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu kohta.

<http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=972&t=E>, 28.12.2008.

⁹ Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

¹⁰ Волеводз, А. Г. 2000. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества. Москва: ООО Юрлитинформ.

¹¹ Euroopa Nõukogu on riikidevaheline poliitiline organisatsioon, mis moodustati 5. mail 1949 ning mille peamised eesmärgid on a) kaitsta inimõigusi, pluralistlikku demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid, b) teadvustada Euroopa kultuurilist identiteeti ja aidata kaasa selle arengule, c) otsida lahendusi Euroopa riikide ees seisvatele probleemidele (sh organiseeritud kuritegevusele jmt), d) aidata poliitiliste, seadusandlike ja konstitutsiooniliste reformide toetamisega kaasa demokraatliku stabiilsuse tugevnemisele Euroopas. Info kättesaadav www.coe.ee, 28.12.2008.

konfiskeerimiseks tõhus rahvusvahelise koostöö mehhanism. Eesti Vabariik kirjutas konventsioonile alla 1999. aasta juunis ning 2000. aasta märtsis võeti Riigikogus vastu Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus, mis jõustus 01.09.2000.¹²

1990. aasta Strasbourgi konventsiooni on täiendatud 26.06.2001 EN raamotsusega (2001/500/JSK)¹³ ning 24.02.2005 raamotsusega (2005/212/JSK)¹⁴, milles käsitletakse rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist. Lisaks on veel 06.10.2006 EN raamotsus konfiskeerimisotsuste suhtes vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta (2006/787/JSK).

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) võttis 12.12.2000. aastal Palermos vastu rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni, mille eesmärk on edendada koostööd rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse tõhusamaks ärahoidmiseks. Eesti Vabariik allkirjastas konventsiooni 14.12.2000 ning 2002 aasta detsembris võeti Riigikogus vastu Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni ratifitseerimise seadus, mis jõustus 19.01.2003.¹⁵

¹² Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus 08.03.2000. – RT II 2000, 7, 41.

¹³ Euroopa Nõukogu raamotsus, mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist 26.06.2001. <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?ua=1&loc=text&lk=en&sk=et&dok=T71590.htm&query=&tyyp=&ptyyp=A&fr=no&pg=58> 28.12.2008.

¹⁴ Euroopa Nõukogu raamotsus, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist 24.02.2005. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:ET:PDF> 28.12.2008.

¹⁵ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni ratifitseerimise seadus 04.12.2002. – RT II 2003, 1,1.

1.4 Siseriikliku õiguse regulatsioonid kriminaaltulu arestimisel ja konfiskeerimisel

1.4.1 Vana kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon

Kuni 01.02.2007 kehtinud KarS-i redaktsiooni kohaselt võis kohus § 83 lg 1 alusel konfiskeerida tahtliku süüteo a) toimepanemise vahendi ja b) süüteoga saadud vara, kui need kuulusid otsuse tegemise ajal toimepanijale. Erandina võis kohus KarS-i § 83 lg 3 p 2 alusel konfiskeerida tahtliku süüteo toimepanemise vahendi ja süüteoga saadud vara kolmandalt isikult, kui isik oli omandanud vahendi, eseme või vara teadlikult konfiskeerimise vältimiseks.¹⁶ Seega võis isik kuriteo tulemusena saadud tulu eest soetatud vara kirjutada kolmanda isiku, näiteks pereliikme või muu lähikondlase nimele jäädes vara tegelikult valdajaks. Paljas fakt, et kolmandal isikul tekib teise isiku valduses oleva asja üle õiguslik võim ei anna veel alust süüdistada kolmandat isikut asja pahauskuses omandamises. Ainus võimalus kui kolmas isik teadis või pidi teadma vara kuritegelikku päritolu oli juhul, kui isik teadis kuriteo toime pannud isiku kuritegelikust tegevusest. Sellega oli tõendamisstandard seatud selgelt ülemäära kõrgele, mis väljendus selgelt ka praktikas.

1.4.2 Uus kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon

01.02.2007 kehtima hakanud redaktsiooni kohaselt muudeti kriminaaltulu konfiskeerimine obligatoorseks. Vastavalt KarS-i § 83¹ lg-le 1 konfiskeerib kohus tahtliku süüteoga saadud vara, kui see kuulub otsuse tegemise ajal toimepanijale. Paragrahv 83¹ lg-s 2 on loetletud need juhud, mil kohus võib erandina konfiskeerida kolmandale isikule kuuluva kriminaaltulu; „kui see on omandatud täielikult või olulises osas toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt või kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle konfiskeerimise vältimiseks”.¹⁷

¹⁶ Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2006, 46, 333.

¹⁷ Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

KarS-i § 83² lg 1 kohaselt konfiskeerib kohus osa või kogu süüteo toimepanija vara, kui see kuulub otsuse tegemise ajal toimepanijale ja kui süüteo olemuse, isiku legaalse sissetuleku ja varandusliku olukorra ning elatusaseme erinevuse või muu põhjuse tõttu on alust eeldada, et isik on saanud vara kuriteo toimepanemise tulemusena. Kui isik paneb süsteemselt toime kuritegusid, võib nende toimepanemise tulemusena saadud vara konfiskeerida ilma et peaks tõendama milline osa varast mingi konkreetse kuriteoga saadud on. Kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise eelduseks on isiku süüdimõistmine ning karistamine üle kolmeaastase vangistusega ühes kaheksateistkümnest KarS-i eriosas sätestatud kuriteos. Sama paragrahvi lõige 2 lubab lõikes 1 sätestatud alustel ja ulatuses konfiskeerida ka kolmandale isikule kuuluva kriminaaltulu, kui „see on omandatud täielikult või olulises osas toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt või kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle konfiskeerimise vältimiseks”.

Mõlema paragrahvi suhtes kehtib § 83¹ lg 3, mis lubab jätta kriminaaltulu osaliselt või täielikult konfiskeerimata, kui see on isikule ebamõistlikult koormav või kui vara väärtus on sellega teostatavate toimingute kuludega võrreldes ebaproportsionaalselt väike. Samuti võib kohus tsiviilhagi rahuldamise eesmärgil vähendada konfiskeeritava vara suurust tsiviilhagi eseme võrra.¹⁸

Kuna kriminaaltulu tuvastamine ja selle päritolu tõendamine võib osutuda väga keeruliseks on prokuratuuril võimalus seda menetleda eraldi konfiskeerimismenetluses Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 16¹. peatükis sätestatud korras. Konfiskeerimismenetluses võib tõendeid koguda ka jälitustoiminguga KrMS-i 3. peatüki 9. jaos sätestatud alustel ja korras. KrMS-i § 221 kohaselt võib uurimisasutus kaasata kohtutäitur laiendatud kriminaaltuluna konfiskeeritava vara tuvastamise ja hindamise läbiviimisele.¹⁹ Vastavalt Vabariigi Valitsuse 30.07.2004 aasta määrusele nr 263 §-le 4 hinnatakse konfiskeeritud vara Tsiviilseadustiku üldosa (TsÜS) seaduse § 65 alusel, mille kohaselt on eseme väärtuseks selle kohalik keskmine turuhind.²⁰

¹⁸ Karistuseseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

¹⁹ Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166 RT I 2008, 52, 288.

²⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002. – RT I 2002, 35, 216 RT I 2008, 59, 330.

Kriminaaltulu kahtlusega vara arestitakse KrMS-i §-s 142 sätestatud korras konfiskeerimise tagamiseks prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel. Konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara võib KrMS-i § 126 lg 2¹ kohaselt vara omaniku nõusolekul ja prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse alusel võõrandada. Vara võib võõrandada omaniku nõusolekuta, kui see on vajalik, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine. Võõrandamisest saadud summa arestitakse ja kantakse vastavale Rahandusministeeriumi arvelduskontole.

1.5 Edasised toimingud konfiskeeritud kriminaaltuluga

KrMS-i § 421¹ lg 1 ning Vabariigi Valitsuse 30.07.2004. aasta määruse 263 § 2 kohaselt saadetakse konfiskeeritud vara asukoha järgsele maavalitsusele, kes võõrandab selle Riigivaraseaduses (RVS) ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud korras.²¹

²¹ Konfiskeeritud vara võõrandamise, üleandmise ja hävitamise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord 30.07.2004. – RT I 2004, 61, 432 RT I 2007, 54, 363.

2. KURITEO SEOS KRIMINAALTULUGA

2.1 Kriminaaltulu peitmine

Vajadus kriminaaltulu peita tuleneb riigipoolse aktiivse vastutegevuse tulemusena tekkivast hirmust kanda õiguslike tagajärgi eelkuriteo eest ning kaotada kuritegelikul teel saadud vara. Krediidi- ja finantssektori tõhus järelvalvemehhanism raskendab oluliselt kriminaaltulu kasutamist, mis omakorda avaldab üldpreventiivset mõju eelkuriteo toimepanemisele, kuna vara mida ei saa kasutada on väärtusetu.²² Samas on pelgalt finantstehingute jälgimise protseduuridega väga keeruline avastada sellist kuritegelikul teel saadud tulu kasutajat, kes kasutab kriminaaltulu ühiskonna ja uurimisasutuste tähelepanu äratamata. Siin peab autor silmas kriminaaltulu kasutamist erinevate hüvede tarbimisel, mis ei ole ühiskonna üldist elatustaset arvestades liiga silmatorkav ja äkiline.²³ Sellisel juhul toimub isiku vastutusele võtmine tõenäoliselt läbi eelkuriteo avastamise.

Kriminaaltulu konfiskeerimise aktuaalsus tuleneb siiski rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse ja eelkõige narkokaubanduse laialdasest levikust ning vajadusest seda ohjeldada. Rahvusvahelisest narkokaubandusest saadavad tulud on hiiglaslikud ning nende summade kasutamine ilma tähelepanu äratamata praktiliselt võimatu. See tekitab surve rahapesuks varjates ebaseaduslikust tegevusest saadud tulu ning muundades selle näiliselt legaalsest majandustegevusest saadud tuluks.

Kriminaaltulu peitmiseks oli peamiselt kaks võimalust: kas a) näidata laekuvat (või laekuma pidavat) intressi millegi muuna või b) üritada selle laekumist üldse varjata.²⁴

²² I. Tibar. 2007. Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. [Magistritöö] Tartu: Tartu Ülikooli Õigusteaduskond.

²³ samas

²⁴ I. Tibar. 2007. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – Juridica 2007/8, lk 573-583.

2.1.1 Rahapesu

Rahapesu on kriminaaltulu töötlemine selle ebaseadusliku päritolu varjamiseks. Protsess on kriitilise tähtsusega, kuna võimaldab kurjategijal nautida sissetulekut selle allikat ohustamata. Ebaseaduslik relvamüük, salakaubandus ja organiseeritud kuritegevuse liigid, nagu uimastiäri ja prostitutsioon, toovad sisse ülisuuri summasid. Rohkesti teenitakse ka väljapressimise, altkäemaksu ja arvutipettusskeemidega, mistõttu osutub vajalikuks rahapesu abil illegaalset tulu n-õ seadustada. Kriminaalsest tegevusest laekuvate märkimisväärsete summade korral ei jää indiviidil või grupil üle muud, kui leida viis, mis võimaldaks säilitada kontrolli vahendite üle, juhtimata tähelepanu põhitegevusele või sellega seotud inimestele. Selleks tuleb kurjategijatel moondada allikaid, muuta vahendite vormi või suunata need kohta, kus on väiksem tõenäosus kellegi huviorbiiti sattuda.²⁵

Rahapesu alased süüteod on sätestatud KarS-i 21. peatükis 5. jaos.²⁶ Rahapesu mõiste on sisustatud Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) § 4 lõikes 1 järgnevalt; „Rahapesu on kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara: 1) tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või varaga seotud muude õiguste varjamine või saladuses hoidmine; 2) muundamine, ülekandmine, omandamine, valdamine või kasutamine eesmärgiga varjata või hoida saladuses vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest”.²⁷

Traditsiooniline rahapesu skeem on üldjuhul kolmeastmeline. See algab kuritegelikul teel saadud vahendite paigutamise ja finantssüsteemi (*placement*), millele järgneb vahendite liikumine eri finantsasutuste vahel, et varjata nende vahendite päritolu (*layering*). Lõpuks kaasatakse samad vahendid seaduslikku majandustegevusse (*integration*).²⁸

Rahapesul on rida jooni, mis on sageli talle iseloomulikud, kuid ei pruugi alati ilmnedada. Esimene iseloomulik joon on rahapesu seotus sularahaga. Uimastiäri käib peamiselt sularahas, mistõttu on mõistetav, et viimast tekib suurel hulgal. Teine oluline iseloomulik

²⁵ Rahapesu tõkestamise käsiraamat. http://www.politsei.ee/files/rab/Rahapesu_Kasiraamat.pdf, 28.12.2008.

²⁶ Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

²⁷ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus 19.12.2007. – RT I 2008, 2, 21 RT I 2008, 27, 177.

²⁸ I. Ulst. 2003. Rahapesu ja terrorismi finantseerimine: regulatiivsed aspektid ja finantssüsteemi kaitsmine. – Juridica 2003/7, lk 501-508.

joon on rahapesu rahvusvahelises. Hinnanguliselt 80% rahapesujuhtumitest on suuremal või vähemal määral rahvusvahelise iseloomuga. Rahvusvahelisuse üks põhjuseid on nii kuritegevuse kui ka varimajanduse üha laialdasem piiriülene areng. Teine rahvusvahelistumise põhjus on spetsialiseerumine. Narkoturu vaatevinklist võib eristada kasvatus-, tootmis-, transiidi- ja kasutusmaid. Raha aspektist võib eristada tootmis-, transiidi-, rahapesu- ning lõppeesmärgi maid: raha teenitakse kuriteoga, kantakse läbi transiidimaa, teatud riikides sooritatakse rahapesuoperatsioonid ja lõpuks jõuab see määratud kohta, kus seda võib kasutama hakata. Viimasena on rahvusvahelisuse põhjuseks jälitamise keerukus. Rusikareegel ütleb, et mida rohkem riike raha läbib, seda keerukam on õiguskaitseorganitel skeemi lahti harutada, seda kauem võtab selgitamine aega ning seda väiksem on kokkuvõttes oht saada karistatud. Kombineerituna mõne sularahafaasiga on piiriülene rahapesu peaaegu jälitamatu, ning mis veelgi olulisem, nii on väiksem võimalus rahast ilma jääda. Kolmandaks rahapesu iseloomustavaks asjaoluks on seotus pangandus- ja finantssüsteemiga. Pangandussüsteem on rahapesijate huviorbiidis peamiselt kahest vaatevinklist. Esiteks on rahapesijate huvides ühel või teisel moel oma suured sularahakogused toimetada pangakontodele, kus neid on mugavam kasutada. Teiseks on pangandussüsteemi kasutades võimalik kontodel oleva rahaga kiiresti ning hõlpsalt rahapesuoperatsioone sooritada.²⁹

2.2 Kriminaaltulu jälitamine

EN 06.12.2007 raamotsusega (2007/845/JHA)³⁰ mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas pandi igale liikmesriigile kohustuseks luua riikliku kriminaaltulu jälitamise talituse eesmärgiga hõlbustada kuritegelikul teel saadud tulu ja kuritegevusega seotud muu vara jälitamist ja tuvastamist, mille kohta pädev õigusasutus võib kriminaalmenetluse või, sellises ulatuses nagu asjaomase liikmesriigi õigusaktide alusel on võimalik, tsiviilmenetluse käigus teha blokeerimis-, arestimis- või konfiskeerimisotsuse.³¹

²⁹ Tibar, I. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – *Juridica* 2007/8, lk 573-583.

³⁰ Council decision concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime 06.12.2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0103:0105:EN:PDF> 28.12.2008.

³¹ Rahapesu andmebüroo aastaraamat 2007.

Rahapesu andmebüroo juurde loodi kriminaaltulu talitus 2007. aasta märtsis. Kriminaaltulu talituse funktsiooniks on 1) kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemine rahapesu andmebüroos asuva teabe põhjal ning uurimisasutuste abistamine kuritegelikul teel saadud tulu ja kuritegevusega seotud muu vara jälitamisel ja tuvastamisel ning 2) olla keskseks kontaktpunktiks teiste riikide kriminaaltulu jälitamise talitustele, vahetades nendega operatiivselt informatsiooni ning abistades neid varade kindlakstegemisel, uurimisel, varade arestimisel ja konfiskeerimisel. Kriminaaltulu tuvastamiseks kasutatakse üldjuhul kompleksanalüüse (spetsiifiline finants-, majandus-, ja kriminaalanalüüs), mille käigus püütakse tuvastada seoseid kuriteokahtlaste tehingute ja vara ning võimalike kurjategijate ja toimepandud kuritegude vahel. Teostatavate analüüside järeldusotsustes määratletakse võimaliku kriminaaltuluna käsitletav vara ja seda iseloomustav tehing või toiming.³²

3. UURIMUS

Lõputöö raames läbiviidud uurimus seisneb aastatel 2005 – 2007 rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioonide ja Eesti karistusõiguse vastavate sätete võrdlevas analüüsis. Järgnevalt teeb töö autor kokkuvõtte EN ja ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ja kriminaaltulu konfiskeerimist käsitlevate konventsioonide ning KarS-i vastavate sätete võrdlevast analüüsist ning selle tulemustest. Lähtuvalt uuringu tulemustest töös püstitatud hüpotees kas kinnitatakse või lükatakse ümber.

3.1 Vana kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni vastavus rahvusvahelistele standarditele

01.01.2005 aasta seisuga oli Riigikogu ratifitseerinud RahaPKonv ning ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni. Mõlemad dokumendid on tähelepanuväärsed seetõttu, et tõid uue hoiaku rahvusvahelise kriminaalõiguse sfääris, kehtestades konkreetsed eeskirjad mis reguleerivad piiriülest koostööd kuritegelikul teel saadud tulu konfiskeerimisel. Võitluses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega on esmatähtis lähtuda ühtsetest põhimõtetest riikidevahelises kriminaalmenetlusalas koostöös ning vastastikune konfiskeerimisotsuste tunnustamine ja kohtulahendite viivitamatu täitmine.

3.1.1 Euroopa Nõukogu konventsioon

RahaPKonv artikli 2 lg-e 1 kohaselt võtab osalisriik õiguslikud ja muud meetmed, mis võimaldavad tal konfiskeerida kuriteovahendid ning kriminaaltulu või vara kriminaaltulu väärtuses. Sellega oli konfiskeerimise nõue sõnastatud ebamääraselt väärides tähelepanu konkreetsete normide nappusega. Kui konventsiooni sõnastus ei määra kindlat seisukohta,

milliste vahenditega eesmärk saavutatakse tuleb pöörduda tõlgenduse poole, mis peab lähtuma konventsiooni iseloomust ja õiguslikust alusest.³³

Lähtudes artiklis 1 toodud mõistete legaaldefiniitsioonist pidi kohus karistusena kuriteo toimepanemise või muu abinõuna ära võtma kuritegelikul teel saadud majandushüve, milleks võis olla nii materiaalne kui mittemateriaalne vara ja õigusaktid mis tõendavad õigust varale või varalist huvi. Kuni 01.02.2007 kehtinud KarS-i redaktsiooni kohaselt oli organiseeritud kuritegevuses osalenud isikutelt kuritegelikul teel saadud varalise kasu äravõtmise vahend §-is 53 sätestatud varalise karistuse instituut.³⁴ Konfiskeerimise ja varalise karistuse erinevus seisneb selles, et varalise karistuse mõistmise juhul ei toimu süüdlase vara sundvõõrandamist, vaid süüdlane peab ise leidma vahendid mõistetud karistuse tasumiseks. Kohus võis KarS-i eriosas sätestatud organiseeritud kuritegevusega seonduvates kuritegudes süüdi mõistetud ja üle kolme aastase vangistusega karistatud isikule mõista lisakaristusena tasumiseks summa, mille suurus võis ulatuda süüdimõistetu kogu vara väärtuseni. Süüdlase vara all tuleb varalise karistuse instituudi valguses mõista kõiki talle kuuluvaid rahalisi ja majanduslikke hüvesid sõltumata nende õiguslikust seisundist. Vara hulka loetakse süüdlase asjad, varalised õigused, eeldatav või saadaolev varaline kasu jms.³⁵ Selles osas oli seadusandja karistuspoliitika kooskõlas konventsioonis sätestatuga, jättes pädevale kriminaalmenetluse subjektile – kohtukoosseisule – suure otsustamisvabaduse süüteo tulemusena saadud majandusliku hüve hindamisel.

Autor on seisukohal, et konventsiooni preambulas seatud eesmärkide täitmiseks ei olnud kriminaaltulu äravõtmise regulatsioon siiski lõpuni harmoniseeritud, kuna tulenevalt § 53 sõnastusest võis varalist karistust kohaldada ainult süüdimõistetu omandis oleva vara suhtes. Et vältida süüteoga saadud materiaalsete hüvede karistusena võõrandamist vormistasid kurjategijad kogu oma vara või olulise osa sellest kolmandate isikute näiteks pereliikmete nimele. Sama probleem saatis ka 01.02.2007 kehtinud §-is 83 sätestatud süüteoga saadud vara konfiskeerimist, kuna kohus võis kohaldada süüteoga saadud vara konfiskeerimist, kui see kuulus otsuse tegemise ajal kolmandale isikule, vaid siis kui isik oli omandanud vara teadlikult konfiskeerimise vältimiseks. Selline sõnastus seadis kolmanda isiku omandis oleva kuriteost pärineva vara konfiskeerimise tõendamisstandardi

³³ Randma, P. Euroopa Ühenduse kriminaalõiguslikud põhimõtted. – *Juridica* 2000/5, lk 312-319.

³⁴ Karistuseseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2006, 46, 333.

³⁵ Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 222.

ülemäära kõrgele, eeldades vastava teo toimepanemist – kriminaaltulu omandamist teadlikult konfiskeerimise vältimiseks – kavatsetusega või otsese tahtlusega. Sisuliselt oli antud omandamisteo puhul tegemist kaasaaitamisega, mis seisnes vara konfiskeerimise vältimisele kaasaaitamises omandamise vormis.³⁶ Kokkuvõtvalt võib öelda, et võrreldes konventsioonis sätestatuga oli seadusandja siseriiklikus karistusõiguses ebamõistlikult kitsendanud võimalusi kuritegelikul teel saadud majandushüvede ära võtmiseks.

Ka Euroopa Nõukogu juures asuv korrupsioonivastane riikide ühendus GRECO (Group of States Against Corruption) on Eesti kohta 02.07.2004. aastal koostatud teises hindamisraportis³⁷ soovitanud kaaluda kolmanda osapoole omandis oleva vara konfiskeerimisvõimaluste laiendamist, kuna nõue, et tuleb tõendada isiku teadlikkus konfiskeerimise vältimise tahtlusest, on küll mõeldud kaitsma heauskset kolmandat isikut, kuid ei arvesta mõistliku kahtlusega.³⁸

3.1.2 ÜRO konventsioon

Vaadeldava konventsiooni iseloomule viitab artiklis 12 kasutatud sõnastus: „osalisriik võtab oma seaduse alusel võimalikult *suures* ulatuses meetmeid, mis võimaldavad konfiskeerida /.../”. Põhjus peitub tõenäoliselt asjaolus, et vaadeldava konventsiooni ja RahaPKonv koostamise ajavahemik on kümme aastat, mille jooksul rahvusvaheline üldsus hakkas organiseeritud kuritegevuse vastasele võitlusele järjest tõsisemat tähelepanu pöörama. Kriminaaltulu ja konfiskeerimise mõisted on sisustatud sarnaselt RahaPKonv-is sätestatule mistõttu autor ei hakka sellele käesolevas jaos eraldi tähelepanu pöörama. Sarnaselt RahaPKonv-is sätestatule on ka vaadeldavas konventsioonis tehtud osalisriigile kohustuseks luua tõhusad menetlusreeglid et tagada kriminaaltulu leidmine ja arestimine konfiskeerimise tagamiseks. Varalise karistuse mõistmiseks vajalike andmete väljanõudmine tehti KrMS-i § 221 alusel ülesandeks kohtutäiturile, kes selgitas välja süüdistatava vara ning hindas selle väärtuse. Tõendusteabe kogumist jälitustoimingutega

³⁶ Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 313

³⁷ GRECO vastavusaruanne Eesti kohta. Teine hindamine. 2006.

<http://www.korrupsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=25882/GRECO+II+ringi+vastavusaruanne.pdf>, 08.04.2009.

³⁸ Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu kohta.

<http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=972&t=E>, 28.12.2008.

süüdistatava vara kindlakstegemiseks seadusandja ette ei näinud. Võõrandamise tõkestamiseks ning konfiskeerimise ja varalise karistuse tagamiseks võis KrMS-i § 142 alusel vara arestida. Kinnisasja ja sõiduki arestimine toimus vastavasse registrisse keelumärke kandmisega.³⁹ Autori arvates olid seadusandja poolt loodud kriminaalmenetluse sätted piisavad vara säilimise tagamiseks kohtuotsuse tegemiseni ning kooskõlas konventsioonides sätestatuga. Süüdistatava vara kohta tõendusteabe kogumine jälitustoimingutega ei olnud mõeldav, kuna vastav kriminaalmenetlusest eraldiseisev erimenetlus oma tõendamiseseme asjaoludega ei olnud veel kehtiv.

Põhimõttelise uuendusena pakkus konventsioon osalisriigile võimalust nõuda kurjategijalt et viimane tõendaks eeldatavalt kuriteoga saadud vara seaduslikku päritolu. Sisuliselt oli konventsioonis pakutud võimaluse näol tegemist ümberpööratud tõendamiskoormusega, mis tähendab et isik, kes on süüdi kuriteos mille eest süüdimõistmisele järgneb laiendatud tulukonfiskeerimine peab ise kohtule tõendama oma vara legaalselt päritolu. Üldjuhul vaadeldakse konfiskeerimist osana karistuse mõistmisest kriminaalmenetluses, kuna materiaalse toime poolest on konfiskeerimisel karistuse tunnused.⁴⁰ Seetõttu on loomulik, et konfiskeerimise kohaldamisel on õigustatult lähtunud süütuse presumptsiooni põhimõttest. Tegelik vajadus võitluses organiseeritud kuritegevusega on viinud selleni, et laiendatud tulukonfiskeerimisest on saanud rahvusvaheliselt tunnustatud vahend kuritegelikul teel saadud varalise kasu äravõtmisel. Eesti karistusõiguses puudus see progressiivne juriidiline instrument täies ulatuses kuni 01.02.2007.

3.2 Uue siseriikliku kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni vastavus rahvusvahelistele standarditele

3.2.1 Euroopa Nõukogu raamotsus

Euroopa Nõukogu 24.02.2005. aasta raamotsusega 2005/212/JSK, mis käsitleb kuritegevusega saadud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist, seati kõigile Euroopa Liidu liikmesriikidele kohustus rakendada siseriiklikus karistusõiguses

³⁹ Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166 RT I 2006, 48, 360.

⁴⁰ Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistusõiguse kommentaarid. Tallinn: Juura, 310.

raamotsuses sätestatud nõuded hiljemalt 15.03.2007. Tähelepanuväärseim osa raamotsusest on artiklis 3 sätestatud laiendatud konfiskeerimisvolitused, millega kehtestati miinimumstandardid kriminaaltulu konfiskeerimiseks. Liikmesriik peab tagama kriminaaltulu konfiskeerimise lubatavuse, kui a) kohus on veendunud, et süüdimõistetud isik on kõnealuse vara saanud kuritegelikul teel ning b) kui isiku omandi väärtus on ebaproportsionaalne tema seadusliku sissetulekuga ja kohus on konkreetsetele asjaoludele veendunud, et kõnealune vara on saadud kuritegelikul teel. Lisaks pakub raamotsus liikmesriikidel kaaluda võimalust rakendada kriminaaltulu päritolu tuvastamisel ümberpööratud tõendamiskohustust ja kolmanda isiku omanduses oleva vara konfiskeerimise võimaldamist, kui see on omandatud toimepanija arvel.

Tulenevalt vajadusest tõhustada kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni ja viia see vastavusse rahvusvaheliste õigusaktidega, võttis Riigikogu 11.12.2006 vastu seadusemuudatuste paketi, mis jõustus 01.02.2007. Nimetatud seadusemuudatus reformis ulatuslikult siseriiklikku kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni tuues muuhulgas ka kriminaalmenetlusõigusesse uue erimenetluse liigi – konfiskeerimismenetluse. Kuna seadusemuudatust on põhjalikumalt käsitletud käesoleva töö 1.4.2 jaos, puudub vajadus selle ülekordamiseks. Selle asemel on autor parema ülevaate saamiseks koostanud siseriikliku kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsiooni 2005. aasta raamotsusele vastavuse tabeli.

Rahvusvaheliselt tunnustatud standard	Siseriikliku õigusnormi vastavus rahvusvahelisele standardile
Art 3 lg 2 a) konfiskeeritakse kuritegelikul teel saadud vara, mille ebaseaduslik päritolu on tõendatud	KarS § 83 ¹ lg 1 Vastab
Art 3 lg 2 c) konfiskeeritakse isiku omandi väärtus, kui see on ebaproportsionaalne tema seadusliku sissetulekuga ja selle ebaseaduslik päritolu on tõendatud	KarS § 83 ² lg 1 Vastab
Preambula lg 6 ümberpööratud tõendamiskohustus (soovituslik)	KarS § 83 ² lg 1 Vastab
Art 3 lg 3 kolmanda isiku omanduses oleva kriminaaltulu konfiskeerimise lubatavus (soovituslik)	KarS § 83 ¹ lg 2 p 1 Vastab

Tabel 1

Tabelis 1 toodud andmetest lähtuvalt on autor seisukohal, et alates 01.02.2007 on Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon täielikult vastavuses rahvusvaheliste standarditega.

3.3 Uurimuse tulemusena tehtavad järeldused hüpoteesi kohta

Sissejuhatuses püstitas lõputöö autor hüpoteesi: Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei vasta rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud nõuetele. Vaadeldavaks perioodiks on ajavahemik 2005 – 2007. 01.01.2005 aasta seisuga oli Riigikogu ratifitseerinud RahaPKonv ning ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni, mis kehtestasid rahvusvahelised kriminaaltulu konfiskeerimise normid. Võrreldes RahaPKonv sätestatuga oli seadusandja siseriiklikus karistusõiguses ebamõistlikult kitsendanud võimalusi kuritegelikul teel saadud majandushüvede ära võtmiseks. ÜRO konventsioonis sätestatud laiendatud konfiskeerimise instituut puudus Eesti karistusõiguses kuni 01.02.2007. Kui ülaltoodud konventsioonid jätsid seadusandjale siseriikliku õiguse kujundamisel tõlgendamisruumi, siis 2005. aastal vastu võetud EN raamotsus mis jõustus 16.03.2007 kehtestas konkreetsed normid kriminaaltulu konfiskeerimise tagamiseks. Nimetatud normidega oli Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon täies ulatuses kooskõlas.

Uurimuse tulemusena võib öelda, et Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei vastanud rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud nõuetele kuni 01.02.2007. Alates nimetatud kuupäevast on Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon vastavuses rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud nõuetele.

KOKKUVÕTE

Lõputöö koosneb kahest teooriat sisaldavast peatükist ja läbiviidud uuringust. Esimeses peatükis käsitleb autor kriminaaltulu vajalikkust võitluses organiseeritud kuritegevusega nende materiaalse baasi likvideerimise kaudu. Samuti on toodud põgus ülevaade temaatikaga seonduvate rahvusvaheliste õigusaktide ja siseriiklike materiaal- ning menetlusõiguse normidest. Lõputöö teises peatükis on käsitletud kuriteo ja kriminaaltulu seost. Kuigi rahapesu väärrib eraldi teemana vähemalt sama palju tähelepanu kui kriminaaltulu konfiskeerimine on käesolevas töös piirdunud rahapesu toimimise ja enamlevinud trendide tutvustamisega. Lisaks on antud lühiülevaade Keskkriminaalpolitsei struktuuriüksuse Rahapesu andmebüroo uuest kriminaaltulu jälitamise üksusest.

Töö eesmärk oli anda ülevaade kriminaaltulu konfiskeerimine regulatsioonist ajavahemikul 2005-2007 ning selgitada välja, kas Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon vastab rahvusvaheliste lepingutega sätestatud nõuetele. Eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi uurimuse. Uurimismeetodina kasutas autor dokumentide vaatlust.

Püstitatud hüpotees: Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon ei vasta rahvusvaheliste õigusaktidega sätestatud nõuetele leidis osaliselt kinnitust, kuna vaadeldaval ajavahemikul muutus konfiskeerimise regulatsioon oluliselt efektiivsemaks.

Läbiviidud uurimuse tulemusena selgus, et kuni 01.02.2007. aastani oli seadusandja siseriiklikus karistusõiguses ebamõistlikult kitsendanud võimalusi kuritegelikul teel saadud majandushüvede ära võtmiseks ning rahvusvaheliselt tunnustatud kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimise instituut puudus sootuks õiguskaitse juriidiliste instrumentide hulgast. Peale nimetatud kuupäeval seadusemuudatuste paketi jõustumist on Eesti kriminaaltulu konfiskeerimise regulatsioon kooskõlas rahvusvaheliste standarditega.

Uuringust ja lõputöös kajastuvast lähtudes on autor seisukohal, et kuritegelikul teel saadud varalise kasu äravõtmine on efektiivne vahend võitluses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega nende tulubaasi likvideerimise teel, jättes kurjategijad ilma uute kuritegude sooritamiseks vajalikest vahenditest ning mõjutades kurjategijaid hoiduma kuritegude

toimepanemisest, kuna kuriteo tulemusena saadava vara konfiskeerimine muudab selle toimepanemise mõtetuks.

SUMMARY

This degree work is written on a theme „Common praxis of seizure and confiscation of the criminal proceeds during the period in 2005-2007”. The purpose of the investigation is to give an overview concerning legislation relating to confiscation during the period from 2005 to 2007. Also to evaluate the effectiveness of measures adopted by the Estonian authorities in order to comply with the requirements deriving from the Criminal Law Convention.

The main motive for cross-border organised crime is financial gain. In order to be effective, therefore, any attempt to prevent and combat such crime must focus on tracing, freezing, seizing and confiscating the proceeds of crime.

Precede in from the purpose of the work a made hypothesis: national provisions governing seizures and confiscation of the proceeds of crime is not accordant to the requirements deriving from the Criminal Law Convention.

In order to conduct the investigation and hypothesis' control author used the method of document analysis.

The major conclusion what the author made was that the regulation of confiscation was ineffective till the new law was adopted that allowed for the confiscation of instrumentalities belonging to third parties.

Author finds that this work has theoretical and practical importance to form policeman or prosecutor's understandings of using the necessary measures to enable to confiscate the proceeds of crime.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Волеводз, А. Г. 2000. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества. Москва: ООО Юрлитинформ.

Randma, P. 2000. Euroopa Ühenduse kriminaalõiguslikud põhimõtted. – Juridica 2000/5, lk 312-319.

Sootak, J., Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 222.

Tibar, I. 2007. Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – Juridica 2007/8, lk 573-583.

Ulst, I. 2003. Rahapesu ja terrorismi finantseerimine: regulatiivsed aspektid ja finantssüsteemi kaitsmine. – Juridica 2003/7, lk 501-508.

Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus 08.03.2000. – RT II 2000, 7, 41.

Karistusseadustik 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364 RT I 2008, 54, 305.

Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166 RT I 2008, 52, 288.

Konfiskeeritud vara võõrandamise, üleandmise ja hävitamise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord 30.07.2004. – RT I 2004, 61, 432 RT I 2007, 54, 363.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus 19.12.2007. – RT I 2008, 2, 21 RT I 2008, 27, 177.

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste

Organisatsiooni konventsiooni ratifitseerimise seadus 04.12.2002. – RT II 2003, 1,1.

Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002. – RT I 2002, 35, 216 RT I 2008, 59, 330.

Council decision concerning cooperation between Asset Recovery Offices of the Member States in the field of tracing and identification of proceeds from, or other property related to, crime 06.12.2007. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:332:0103:0105:EN:PDF>.

Euroopa Nõukogu raamotsus, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist 24.02.2005. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:068:0049:0051:ET:PDF>.

Euroopa Nõukogu raamotsus, mis käsitleb rahapesu ning kuriteovahendite ja kuritegelikul teel saadud tulu kindlakstegemist, uurimist, blokeerimist, arestimist ja konfiskeerimist 26.06.2001.
<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?ua=1&loc=text&lk=en&sk=et&dok=T71590.htm&query=&tyyp=&ptyyp=A&fr=no&pg=58>.

GRECO vastavusaruanne Eesti kohta. Teine hindamine. 2006.
<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=25882/GRECO+II+ringi+vastavusaruanne.pdf>, 08.04.2009

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu kohta.
<http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=972&t=E>.

Rahapesu andmebüroo aastaraamat 2007.
http://www.politsei.ee/files/dokumendid/RAB/Rahapesu_A4_eBook.pdf.

Rahapesu tõkestamise käsiraamat.
http://www.politsei.ee/files/rab/Rahapesu_Kasiraamat.pdf.

RKKKo 3-1-1-112-99 – RT III, 2000,2, 20.

Tibar, I. 2007. Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. [Magistritöö]
Tartu: Tartu Ülikooli Õigusteaduskond.